

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
КАФЕДРА НАУК ПРО ЗДОРОВ'Я**

Т. В. ПАЛЬКО

**ПСИХОСЕКСУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ:
НОРМА І ПАТОЛОГІЯ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти рівня «бакалавр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія»

УДК 159.922.1(076):378.147

П-14

«Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія»: методичні рекомендації до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти рівня «бакалавр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія» // Авт-уклад. Т. В. Палько. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. 40с.

Методичні рекомендації з дисципліни «Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія» розроблені з метою підготовки до занять здобувачів вищої освіти рівня «бакалавр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія» ОП «Клінічна психологія». Вони укладені у відповідності до навчальної робочої програми з даної дисципліни, містять перелік необхідних знань та вмінь, теоретичних питань та практичних завдань. Методичні рекомендації охоплюють усі теми лекційних і практичних занять, а також містять методичні вказівки до написання самостійних робіт студентів, що дозволяє забезпечити високу якість підготовки студентів до вивчення навчальної дисципліни «Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія».

Рецензенти:

Іванова В.В. – доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ;

Хрущ О.В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Затверджено на засіданні кафедри наук про здоров'я (протокол № 8 від 27.12.2023 р.)

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету здоров'я та фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 5 від 23.01.2024 р.)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	стор.
РОЗДІЛ 1. Загальні методичні рекомендації до курсу	4
1.1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі	6
1.2. Методи навчання	6
1.3. Програмні компетентності та очікувані результати навчання	7
РОЗДІЛ 2. Методичні рекомендації до лекційних, практичних занять та завдання для самостійної роботи студентів	9
2.1. Зміст лекційних, практичних занять, самостійної роботи студентів	9
2.2. Методичні вказівки до написання самостійних робіт студентів	21
РОЗДІЛ 3. Методичні рекомендації щодо засобів діагностики та критеріїв оцінювання результатів навчання	24
ЛІТЕРАТУРА	30
Використана література	30
Рекомендовані джерела інформації	30
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	32
ДОДАТКИ	34
Додаток 1. Зразок заяви про вибір навчальної дисципліни	34
Додаток 2. Тестові завдання різних типів	35

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ

Вивчення дисципліни «Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія» дозволяє опанувати основи сучасних наукових знань у сфері загальної сексології, що надасть можливість у майбутньому зберегти своє сексуальне і репродуктивне здоров'я, розуміти сексуально зумовлені особливості поведінки людей, мотивацію їхніх дій, фахових компетенцій щодо використання знань з психології сексуальності в рамках майбутньої професійної діяльності психолога.

У процесі вивчення дисципліни «Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія» передбачені лекційні та практичні заняття. Лекційні заняття мають важливе значення, адже здобувачі освіти під час них збагачують свою інструментальну і методичну базу, формують теоретичну основу для подальшої роботи.

Програма курсу «Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія» складається із 9 тем, що передбачають вивчення предмета, методів психологічного дослідження сексуальності, історичних етапів вивчення сексуальності людини, особливостей психосоціального розвитку, соціокультурних та психологічних аспектів сексуальності, розглядають розвиток статевої ідентичності, межі сексуальної норми і патології тощо.

Дисципліна вивчається протягом одного семестру. Вивчення курсу логічно розподіляється на дві частини: психологічні особливості сексуальності, сексуальна норма та сексуальні розлади.

У процесі вивчення дисципліни використовуються не тільки традиційні технології, форми і методи навчання, а й інноваційні технології, активні та інтерактивні форми проведення занять: консультації, науково-дослідницька робота, лекції з елементами проблемного навчання, тестування, вирішення ситуаційних завдань, дискусії, заняття з елементами тренінгу.

Інтегральну модель освітнього процесу з дисципліни формують технології методологічного рівня: модульно-рейтингове, контекстне навчання, розвивальне і проєктне навчання, елементи технології розвитку критичного та дивергентного мислення.

Реалізація даної моделі передбачає використання наступних технологій стратегічного рівня (які задають організаційні форми взаємодії суб'єктів освітнього процесу), що здійснюються з використанням певних тактичних процедур:

- Лекційні (вступна лекція, лекція-презентація, проблемна лекція);
- Практичні (робота в малих групах, ігрові методики, метод кейс-стаді, використання відеоматеріалів);
- Активізації творчої діяльності (дискусія, мозковий штурм та ін.);
- Самоорганізація (самостійна робота студентів, створення словника термінів за матеріалами модулів, підготовка презентацій за темами домашніх завдань, написання есе, метод експертних оцінок).

При викладі навчального матеріалу лектор застосовує як традиційні, так і інтерактивні методи навчання при проведенні лекцій та практичних занять.

Мета лекції - організація цілеспрямованої пізнавальної діяльності студентів по оволодінню програмним матеріалом навчальної дисципліни.

Завдання лекції:

- 1) забезпечувати формування системи знань з навчальної дисципліни,
- 2) вчити вмінню аргументовано викладати науковий матеріал,
- 3) формувати професійний кругозір і загальну культуру,
- 4) відображати нові знання, ще не отримали висвітлення в підручниках і навчальних посібниках.

Традиційними функціями лекції є:

- 1) інформаційна;
- 2) систематизуюча;
- 3) роз'яснювальна.

Починати роботу над темою варто із звернення до матеріалу лекції, де подано базові визначення та зроблені акценти щодо практичного застосування наукових знань з кожної теми. Увесь матеріал лекцій завантажується лектором на платформу Moodle, тому з першого дня занять здобувачі освіти мають змогу активно працювати з лекційними матеріалами. Важливо проводити додаткову роботу з текстом лекцій: уважно прочитати його; доповнити матеріалами з інших джерел, рекомендованих викладачем; виділити всі незнайомі поняття і терміни і надалі помістити їх в словник, наявність якого визначає готовність здобувача освіти до заліку, передбаченим програмою курсу.

При роботі здобувачів освіти на практичних заняттях з вправами і спеціальними завданнями, особлива увага приділяється здатності студентів реалізувати теоретичні знання, отримані на лекціях, а також засвоєні самостійно.

До основних форм практичних занять можуть бути віднесені наступні:

Семинари-практикуми, на яких студенти обговорюють різні варіанти вирішення практичних ситуаційних завдань, висуваючи як аргументи психологічні положення. Оцінка правильності рішення виробляється колективно під керівництвом викладача.

Власне практичні заняття проводяться в стінах самого закладу освіти і мають на меті навчити їх вирішенню специфічних завдань за профілем своєї спеціальності. Це можуть бути завдання з аналізу відмінностей чоловічої та жіночої сексуальності і складання порівняльної таблиці, з психологічного консультування дитини, яка пережила сексуальне насильство, консультування подружжя з приводу сексуальних проблем, обговорення кінофільмів, дослідів, експериментів тощо. Кожен пункт практичного заняття висвітлює логічний, цілісний, системний блок питань по конкретній темі, демонструючи важливі характеристики, особливості психічних явищ у їх взаємозв'язку.

Важливу роль відіграє самостійна робота студентів, її виконання є такою, що сприяє виробленню необхідних практичних навичок і кращому засвоєнню інформації.

Найбільшою мірою оцінюється самостійна робота здобувачів освіти, зокрема, додаткові усні повідомлення. Їхня тематика вказана до окремих тем та загалом за курсу.

Важливо не лише розглянути теоретичний матеріал, запропонований у лекційному курсі та навчальній літературі, але і знайти практичне відображення понять та процесів, що вивчаються. У першу чергу ця рекомендація орієнтує на відтворення власного життєвого досвіду, рефлексивного бачення прояву та розвитку понять, що вивчаються.

Наступним кроком буде складання власного словника, що допоможе чітко розібратись у основних теоретичних поняттях та краще зрозуміти логіку розгляду питань, яке розпочинається із ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсів, аналізу зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів. При роботі над цією частиною завдання варто звертатися до психологічного словника, Вікіпедії, базових підручників чи додаткових джерел, список яких додається до кожної теми. Можливо також виконання письмових творчих робіт до окремих тем: есе на тему: «Культура сексуальних взаємин»; описати своє бачення у вигляді есе «Спектр ставлення до дошлюбних і позашлюбних статевих стосунків у різних культурах і традиціях»; реферат за обраною темою «Синдром Кляйнфельтера», «Синдром Тернера-Шерешевського», «Гермафродитизм і псевдогермафродитизм», «Синдром домініканської республіки Гуведосе» тощо.

Формою звітності за результатами самостійної роботи є захист індивідуальних завдань.

1.1. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ, ЇЇ МІСЦЕ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Метою вивчення навчальної дисципліни за вибором «**Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія**» є підготовка фахівців спеціальності 053 «Психологія» за освітнім ступенем бакалавра відповідно до державних стандартів, встановлених освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою підготовки «Клінічна психологія».

Мета курсу – з урахуванням соціокультурного підходу та сучасної біопсихосоціальної концепції здоров'я взагалі і сексуального здоров'я зокрема, розглянути психологічні основи психосексуального розвитку людини, психофізіологію сексуальних проявів та сексуальних стосунків, межі сексуальної норми і патології.

Завдання курсу – розглянути сексуальні розлади; етапи формування сексуальності людини; біологічні та психологічні основи статевих проявів; складові сексуальної норми, поняття сексуального здоров'я; висвітлити питання психосексуального розвитку, ознайомити студентів із методами психолого-сексологічного дослідження чоловіків, жінок.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**: етапи формування сексуальності людини; періодизацію психосексуального розвитку; біологічні та психологічні основи статевих проявів; складові сексуальної норми, поняття сексуального здоров'я; розлади статевої ідентифікації; сексуальні розлади.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **уміти**: ідентифікувати проблеми сексуального характеру; проводити психопрофілактику порушень сексуального здоров'я, бесіди на предмет психосексуального розвитку і сексуальних проблем.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: потребує базових знань з навчальних дисциплін ОК10 «Загальна психологія», ОК8 «Анатомія та фізіологія нервової системи та аналізаторів».

1.2. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

1. Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «**Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія**»:

- навчальні заняття
- самостійна робота студентів
- робота в наукових бібліотеках та мережі Інтернет.

2. Види навчальної роботи студентів:

- лекція
- практичне заняття
- консультація
- залік.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни «**Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія**» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу студентів з книжкою (підручником, довідковою, науково-популярною і навчальною літературою) та глобальною мережею Інтернет, ін. Метод викладання навчального матеріалу визначаються викладачем в залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостям (інтелектуальним, психологічним, морально-етичним тощо) студентів, наявним умовам і часу, відведеному для вивчення теми. В ході лекцій використовуються наступні методи:

- пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод (розповідь, лекція, пояснення, робота з роздатковим матеріалом, підручником, демонстрація та ін.)

- проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи (викладач розділяє проблему на частини, студенти здійснюють окремі кроки щодо розв'язування під проблем).

Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

Перелік методів навчання, що використовуються у процесі вивчення дисципліни:

- 1) *за типом пізнавальної діяльності*: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемного викладу; дослідницький; аналітичний; індуктивний; дедуктивний
- 2) *за основними етапами процесу*: формування знань; формування умінь і навичок; застосування знань; узагальнення; закріплення; перевірка
- 3) *за системним підходом*: стимулювання та мотивація; контроль та самоконтроль
- 4) *за джерелами знань*: словесні – розповідь, пояснення, лекція; наочні – демонстрація, ілюстрація
- 5) *за рівнем самостійної розумової діяльності*: проблемний; частково-пошуковий; дослідницький; метод проблемного викладання.

Обладнання: фліп-чарт, мультимедійний проектор (монітор), комп'ютер (стаціонарний чи ноутбук), сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», ін.

1.3. ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до застосовування психологічних знань у практичних ситуаціях освітньо-професійної програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК5 Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК7 Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК11. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності

Фахові:

- СК1 Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології
- СК2 Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ
- СК3 Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання)
- СК4 Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел
- СК5 Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій
- СК6 Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження
- СК7 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації
- СК8 Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

СК9 Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запити

СК10 Здатність до розробки та реалізації типових програм, спрямованих на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному розвитку людини, а також негативного впливу професійних ризиків в різних видах діяльності

СК11 Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога

СК12 Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

СК13 Розуміння сфер компетентності та специфіки професійної діяльності клінічного психолога

СК14. Розуміння психологічної сутності станів здоров'я та хвороби, знання критеріїв та методів дифдіагностики для визначення психічної норми та патології

СК15 Розуміння принципів та вміння комплексно застосовувати методи психодіагностики, психокорекції, психореабілітації та психопрофілактики в роботі з хворими

СК16 Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності

СК17 Розуміння зв'язку клінічної психології з суміжними сферами знання (психіатрією, психопатологією, патопсихологією, психофізіологією, нейрофізіологією, нейропсихологією, психосоматикою, наркологією, дефектологією, корекційною педагогікою, психотерапією, ін.) та використання інтегративного підходу в своїй діяльності.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Клінічна психологія», вивчення навчальної дисципліни **«Психосексуальний розвиток людини: норма і патологія»** повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти очікуваних результатів навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни:

Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання

Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням Інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань

Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності

Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога

Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЙНИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

2.1. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль 1. Психологічні особливості сексуальності

Тема 1. Психологія сексуальності як галузь психології. Історичні етапи вивчення сексуальності людини

Мета: сформувати загальне цілісне уявлення про науково-прикладний напрямок «психологія сексуальності»; мотивуватися до свідомого ціннісного ставлення до сексуальності як культурно-біопсихологічного явища.

Основні поняття: аспекти сексуальності: біологічний, психологічний, клінічний, поведінковий, правовий, культурний.

План

1. Предмет психології сексуальності
2. Методи психологічного дослідження сексуальності
3. Етичні особливості досліджень сексуальності
4. Міждисциплінарні зв'язки психології сексуальності
5. Історичні етапи вивчення сексуальності людини.

Короткий огляд теми

Психологія сексуальності – галузь психологічної науки, яка вивчає психологічні закономірності та механізми сексуального реагування людини. Метою психології сексуальності є з'ясування психологічних проявів та детермінант сексуальності людини.

Сексуальність традиційно тлумачать як статеву чуттєвість, пов'язану із задоволенням статевого потягу, тобто вона є характеристикою усього, пов'язаного із статевим життям. Сексуальність є комплексною характеристикою людини, а не лише її здатністю до еротичної реакції. Сексуальність є особливо делікатною сферою життєдіяльності людини, у дослідженні особливостей якої далеко не всі загальнонаукові і специфічні методи можуть бути застосовані. Американські дослідники сексуальності Роберт Крукс та Карла Баур виокремлюють неекспериментальні (дослідження конкретних випадків, опитування та спостереження) та експериментальні (експеримент) методи.

Етичні правила вимагають від психолога не змушувати людей до участі в дослідженнях, уникати процедур, які могли б завдати досліджуваним фізичної чи психологічної шкоди.

Всеосяжність людської сексуальності зумовила міждисциплінарний підхід до її вивчення. Традиційно сексуальність розглядають із використанням таких наукових підходів:

- а) медико-біологічний; б) соціокультурний; в) психологічний.

Доісторичний етап вивчення сексуальності. Матрилокальний, патрилокальний та дислокальний види шлюбу.

Етап спостереження та накопичення знань. Розуміння сексуальності у Давній Греції. Цінування краси тіла та душі греками. Вплив грецької міфології на розвиток сексології. Проблеми сексуальних стосунків у працях древніх філософів. Платон. Аристотель. Арістип. Епікур. Гіппократ. Особливості сексуальності у Давньому Римі. Еротичне мистецтво Риму. «Мистецтво кохання» Овідія Назона. Питання сексуальності у культурі давніх слов'ян. Сексуальність у давній культурі Сходу (Китай, Індія). «Даоські секрети любові» Лао-Цзи. «Камасутра», «Духмяні сади». Період Середньовіччя в Європі та сексуальність. Погляди на сексуальність в часи Відродження та Реформації. Твори Рафаеля. Гравюри Романо. Напрями у ставленні до сексу: романтизм, вікторіанство, пуританство.

Етап досексологічних знань. Внесок у вивчення сексуальності письменників та художників.

Етап сексологічних знань. Ріхард фон Крафт-Ебінг. Всесвітня ліга сексуальних реформ. Теорія З. Фрейда. А.-Ч. Кінзі. В.-Х. Мастерс та В. Джонсон.

Розвиток вітчизняних досліджень сексуальності.

Література:

1. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. К.: Арістей, 2003.
2. Діденко С.В., Козлова О.С. Психологія сексуальності. К.: Академвидав, 2009. 304 с.
3. Кришталь Є.В. Сексопатологія: підручник. – К. «Медицина» – 2014 – 544 с.
4. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування Федик О.В.. – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – 159 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Розкрийте вплив стародавніх суспільств на формування та розвиток сексуальності людини.
2. Як виникла та розвивалась психологія сексуальності, які розділи містить?
3. Які основні терміни, категорії, концепції психології здорової сексуальності?
4. Обґрунтуйте зв'язки психології сексуальності з іншими галузями психологічної науки.
5. Охарактеризуйте зміни у розумінні питань сексу, які відбулися під впливом наукових досягнень (З.Фрейд, А.-Ч. Кінзі, В.-Х. Мастерс і В.Джонсон).
6. Проаналізуйте розвиток вітчизняних досліджень сексуальності.

Завдання для самостійної роботи

Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. Аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів. *Укладіть глосарій*: випишіть із словників та навчальних посібників ключові поняття теми (сексологія, полігамія, платонічне кохання, герокомія, сексуальна енергія, лібідо, Едіпів комплекс).

Тема 2. Розвиток сексуальності особистості. Статеві відмінності в психологічних якостях

Мета: виявити та проаналізувати етапи розвитку сексуальності від народження до старості; звернути увагу на умови та чинники розвитку здорової сексуальності; розглянути фази психосексуального розвитку.

Основні поняття: психосексуальний розвиток; статева ідентифікація; препубертат; статева стереотипізація; платонічне, еротичне, сексуальне лібідо; формування скерованості потягу.

План

1. Психосексуальний розвиток людини
2. Стадії психосексуального розвитку за З.Фрейдом.
3. Особливості психосоціального розвитку за Е.-Г-Еріксоном.
4. Відмінності чоловічої та жіночої сексуальності
5. Статеві відмінності в психологічних якостях

Короткий огляд теми

Стадії психосексуального розвитку: пренатальна, постнатальна, парапубертатна, препубертатна, пубертатна, перехідна, зрілої сексуальності, інволюційна. Особливості протікання розвитку на кожній стадії. Психологічні проблеми розвитку сексуальності у дитячому, підлітковому, молодому, зрілому та похилому віці.

Порівняння концепцій психосексуального розвитку З. Фрейда, Е. Еріксона, Г. Васильченка, У. Мастерса, В. Джонсон. **Розлади психосексуального розвитку:** затримка (ретардація), пришвидшення, порушення поетапності. Відхилення у перебігу психосексуального розвитку. Сенситивні періоди.

Стадії індивідуальної еволюції лібідо за Г.С. Васильченком: понятійна, романтична, еротична, сексуальна, зрілої сексуальності.

Сексуальна функція людини має більш широкий діапазон індивідуальних особливостей, чим статева належність. Вона піддана впливу як біологічних, так і соціальних й психологічних факторів. У зв'язку з цим, відмінність сексуальності в чоловіків і жінок варто розглядати, виходячи з їх анатомофізіологічних і психологічних особливостей, а також впливу на сексуальну функцію умов зовнішнього середовища.

До теперішнього часу практично всі дослідження враховують чинник статі, тому є дані про відмінності психологічних характеристик у чоловіків і жінок: варіації у здібностях, інтелекті, сприйнятті й увазі, темпераменті, особливостях емоційної сфери, аналізі особистісних факторів Великої п'ятірки.

Література:

1. *Говорун Т.В., Ворник Б.М.* Сексуальність та статеве поведінка в Україні: Проблеми сьогодення та перспективи. К., 1995. 104 с.
2. *Говорун Т.В., Кікінежді О.Г.* Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 1999. 384 с.
3. *Діденко С.В.* Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. К.: Арістей, 2003.
4. *Діденко С.В., Козлова О.С.* Психологія сексуальності. К.: Академвидав, 2009. 304 с.
5. *Кришталь Є.В.* Сексопатологія: підручник. – К. «Медицина» – 2014 – 544 с.
6. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування *Федик О.В.* – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – 159 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Яка існує класифікація етапів з фазами психосексуального розвитку?
2. Що є рушійними силами розвитку сексуальності на кожному етапі та яке значення криз в цьому?
3. Які чинники сприяють розвитку здорової сексуальності на різних етапах?
4. Що впливає на сексуальну поведінку?
5. Що є головними ключами сексуальності?
6. Яким чином нервова система забезпечує здорову сексуальність?
7. З чим асоціюється жіноча, з чим – чоловіча сексуальна привабливість?
6. Як трансформується енергія потягу в копулятивному циклі?
7. Що означає гармонійне сексуальне партнерство?

Завдання для самостійної роботи

Проаналізуйте відмінності чоловічої та жіночої сексуальності і *складіть порівняльну таблицю.*

Тема 3. Соціокультурні та психологічні аспекти чоловічої й жіночої сексуальності. Культура сексуальних взаємин

Мета: виявити та проаналізувати складові здорової сексуальності та відповідної поведінки; виявити системну складність сексуальної парної поведінки; поновити знання з біології про фізіологічні механізми та компоненти статевої близькості; поміркувати над сенсом проблеми фізіологічно зумовленого неспівпадіння фаз копулятивного циклу у чоловіків і жінок та культури сексуальних взаємин.

Основні поняття: статеві система людини; чинники сексуальності; сексуальний потяг; сексуальна потенція; аспекти сексуального збудження; концепції сексуальності, культура сексуальних взаємин.

План

1. Соціокультурні аспекти сексуальності.
2. Психологічні аспекти сексуальності. Порівняльний аналіз чоловічої і жіночої сексуальності.
3. Культура сексуальних взаємин.

Короткий огляд теми

Сексуальність і культура. Соціокультурний підхід в сексології. Відображення поглядів на сексуальність в міфології. Транскультуральні відмінності у ставленні до сексуальності. Сексуальні символи в традиціях, звичаях, обрядах, фольклорі, літературі, мистецтві. Особливості сексуальних норм різних часів та народів. Сучасні особливості ставлення до сексуальності. Культура статевого життя, сексуальну мораль визначає психогігієнічна доцільність і розуміння максимального забезпечення фізичного і духовного здоров'я, благополуччя і щастя людей.

Теорія американських соціологів Т. Пірсона та Р. Бейлса про диференціацію чоловічих і жіночих ролей у сім'ї та суспільно-виробничому житті. Теорія конфлікту Р. Коллінза, яка пояснює диференціацію так званих гендерних ролей.

Відмінності чоловічої і жіночої сексуальності. Формування сексуальних переваг і сексуальних заборон, табу. Типова чоловіча і жіноча психологія сексуальності. Рольові маски чоловіків і жінок. Експлуатація сексуального потягу. Сексуальні ігри і взаємостосунки.

Сексуальні міфи. Благополучні і неблагополучні інтимні стосунки. Відмінності життєвих програм чоловіків і жінок. Основні жіночі і чоловічі сценарії життя. Життєві сценарії чоловіків і їх взаємозв'язок із жіночими.

Література:

1. *Говорун Т.В.*, Ворник Б.М. Сексуальність та статеве поведінка в Україні: Проблеми сьогодення та перспективи. К., 1995. 104 с.
2. *Говорун Т.В.*, *Кікінежді О.Г.* Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 1999. 384 с.
3. *Діденко С.В.* Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. К.: Арістей, 2003.
4. *Кравець В.П.* Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. К.: Київська правда, 2000. 688 с.
5. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування *Федик О.В.* – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – 159 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Чим відзначається розвиток соціокультурного наукового напрямку?
2. Яка теорія пояснює диференціацію так званих гендерних ролей?
3. Що показує символізація чоловічої та жіночої основи у багатьох древніх міфологіях?
4. Чим вирізняються психологічні розбіжності у поведінці, в інтересах і схильностях чоловіків і жінок?
5. Що таке статевий диморфізм та як він забезпечує схильність до статевої поведінки, ідентичності?
6. Які відмінності між чоловічою і жіночою сексуальністю?
7. Чим характеризуються сучасні уявлення про сексуальність?
8. Розкрийте соціокультурні аспекти сексуальності.
9. Проаналізуйте психологічні аспекти сексуальності.
10. Як культура вплинула на ваші сексуальні установки та поведінку?

Завдання для самостійної роботи

Напишіть есе на тему: «Культура сексуальних взаємин».

Тема 4. Психологія сексуальності: основні форми статевого життя людини

Мета: виявити та проаналізувати роль сексуальних фантазій, як позитивного аспекту сексуальності; розглянути багатоманітне явище мастурбації та умовно-фізіологічний ритм як сексуальний феномен.

Основні поняття: сексуальні фантазії; психологічний онанізм; ідилічна зустріч; садомазохізм; мастурбація; сексуальні ексцеси; сексуальна абстиненція; статевий темперамент; феляція; кунілінгус; кейра.

План

1. Психологія сексуальності
 - 1.1 Сексуальні фантазії
 - 1.2. Мастурбації
 - 1.3. Сексуальні ексцеси як сексуальний феномен
 - 1.4. Сексуальна абстиненція як сексуальний феномен
2. Статевий темперамент
3. Основні форми статевого життя людини

Короткий огляд теми

Сексуальні фантазії — сексуальні думки, зміст яких є завжди фантастичним або нереалістичним. У різних ситуаціях і за різних обставин можуть виникнути сексуальні фантазії — самі по собі (сексуальні мрії) або під час сексуальних дій. Дефіцит еротичних фантазій часто виникає на фоні слабого сексуального потягу, низької збудливості. Еротичні фантазії є джерелом посилення сексуального збудження, сексуального задоволення. Іноді вони допомагають побороти тривогу, стимулюють сексуальну активність, можуть компенсувати дискомфорт під час сексуального контакту. Завдяки їм можна уявно пережити певні сексуальні відчуття. В.-Х. Мастерс та В. Джонсон про типи сексуальних фантазій. Результати досліджень Г.-Ф. Келлі.

Сексуальне збудження і задоволення при мастурбації викликається без участі статевого партнера, хоча може практикуватися і взаємна мастурбація. **Мастурбація** (лат. рука і оскверняти) — навмисне сексуальне самозадоволення шляхом механічного подразнення ерогенних зон (статевих органів) чи шляхом психологічного збудження. Дослідження американського лікаря Б. Раш, американського біолога, засновника інституту з вивчення сексу, статі і репродукції А.-Ч. Кінзі, дослідника сексології і сексопатології Г. Васильченка.

До феноменів сексуальної поведінки зараховують також сексуальні ексцеси, умовно-фізіологічний ритм та сексуальну абстиненцію. **Сексуальні ексцеси** — повторні статеві акти протягом доби за обов'язкової умови, що кожен з них має завершений характер, тобто закінчується еякуляцією. Умовно-фізіологічний ритм — рівень статевої активності, максимально наближений до істинної потреби, обумовлений конституційними і фізіологічними особливостями людини. **Сексуальна абстиненція** — це вимушене або свідоме стримування від статевого життя за наявності індивідуальної потреби в ньому.

Статевий темперамент проявляється індивідуально, відповідно до соціальних умов, моральних настанов, міжособистісних стосунків партнерів. Він не залежить від конституції людини, однак біологічний (вроджений) і поведінковий (набутий) компоненти на ньому позначаються. Набуті якості часто мають вирішальне значення в типології статевої поведінки. Статевий темперамент (лат. temperamentum — устрій, узгодженість) — сукупність наявних і резервних функціональних можливостей сексуальної поведінки людини, обумовлена сумарним впливом нервових, ендокринних, психічних імпульсів на статеві центри головного, спинного мозку і статеві органи.

Статеве життя людини — сукупність соматичних, психічних і соціальних процесів, які слугують задоволенню статевого потягу. Класифікація форм статевого життя А.-Ч. Кінзі, класифікація основних форм статевого життя Г. Васильченко.

Література:

1. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. К.: Арістей, 2003.
2. Діденко С.В., Козлова О.С. Психологія сексуальності. К.: Академвидав, 2009. 304 с.
3. Кришталь Є.В. Сексопатологія: підручник. — К. «Медицина» — 2014 — 544 с.
4. Кришталь В.В., Кришталь Є.В., Кришталь Т.В. Сексологія: Навчальний посібник.- Харків: Фоліо, 2008.-С.225-229, С.353-372.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Опишіть відомі вам види нетипової сексуальної поведінки.
2. Опишіть відомі вам стилі сексуальної взаємодії.
3. Як впливає статевий темперамент на сексуальне життя чоловіків і жінок?

4. Назвіть основні форми статевого життя людини.

Завдання для самостійної роботи

Аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів.

Змістовий модуль 2. Сексуальна норма та сексуальні розлади

Тема 5. Розвиток статевої ідентичності. Межі сексуальної норми і патології

Мета: сформувати загальне цілісне уявлення стосовно аспектів сексуальної норми та її відносності; розкрити сутність складових та компонентів сексуальної гармонії та сексуального здоров'я; синтезувати знання про партнерську норму та її критерії.

Основні поняття: сексуальна норма; критерії оцінювання соціальної норми; типи сексуальної мотивації; статево-рольова поведінка; психосексуальна орієнтація, сексуальне здоров'я.

План

1. Сексуальна норма
2. Теорії розвитку статевої ідентичності
3. Еволюційна теорія статевого диморфізму В.А. Геодакяна
4. Нейроандро-генетична теорія Елліса

Короткий огляд теми

Сексуальна норма - оптимум індивідуальних статевих проявів у життєдіяльності людини, що дозволяє їй відчувати сексуальну насолоду і забезпечувати гармонію інтимних відносин з партнером за рахунок уміння розуміти почуття і бажання сексуального партнера і адекватно виражати власні психосексуальні потреби в спілкуванні з ним. Спотворені, неправильні уявлення про сексуальну норму нерідко створюють у людей значні труднощі в особистому житті і можуть привести до формування у них уявних сексуальних розладів, дисгармоній сексуальних і неврозів сексуальних. Сексуальну норму в клінічному розумінні можна розділити за діями і формами поведінки на оптимальну, прийнятну, терпиму.

Сексуальна норма і патологія: визначення, критерії, види норми. Відносність норми. Соціально-етичний аспект сексуальної норми. Медико-психологічний аспект сексуальної норми. **Критерії сексуальної норми** за К. Імелінським: 1) відмінність статі; 2) зрілість; 3) взаємна згода; 4) прагнення досягти спільної насолоди; 5) відсутність шкоди своєму здоров'ю; 6) відсутність шкоди здоров'ю оточуючих. Відсутність впливу характеру сексуальних дій і форм сексуальної поведінки на визначення партнерської норми або патології. Основні типи сексуальної мотивації за Г. С. Васильченком.

Критерії оцінки соціальної норми. Критерії оцінки оптимальної психологічної норми. Критерії оцінки фізіологічної (біологічної) норми сексуальності. Умовність поняття сексуальної норми.

Сучасні погляди на причини та умови розвитку розладів статевої ідентичності. Клінічна та соціально-психологічна оцінка транссексуалізму. Соціально-психологічні аспекти трансвестизму. Клінічна та соціально-психологічна оцінка гомосексуалізму. Теорії гомосексуалізму: Платона, З. Фрейда, генетична, гормональна, поведінкова. Погляди К. Хорні, Е. Еріксона. І. Кон про причини і формування гомосексуалізму. Психологічний портрет, гормональний статус, прояви сексуальності у гомосексуалів. Упередження і стереотипи стосовно гомосексуалізму.

Бісексуальність: природа та прояви. Статева та гендерна роль: спільне та відмінне.

Еволюційна теорія статевого диморфізму В. Геодакяна. Поклавши в основу своєї теорії принцип зв'язаних підсистем, В. Геодакян відзначив, що адаптивні системи, які еволюціонують у мінливому середовищі, значно підвищують свою загальну стійкість за умови диференціації на дві зв'язані підсистеми, з консервативною й оперативною спеціалізацією, які належать особинам відповідно жіночої і чоловічої статі.

Відмінності між жінками і чоловіками мають еволюційне обґрунтування і багато в чому інстинктивне. До теперішнього часу існує також і фізіологічне, побудоване на вивченні дій

статевих гормонів, пояснення особливостей поведінки людини. Нейроандрогенетична теорія Лі Елліса стверджує, що статеві відмінності в поведінці пов'язані з дією андрогенів на мозкові системи.

Література:

1. Чуприков А. П., Цуприк Б. М. Нормальна та кримінальна сексологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк. — К. : ДП «Вид.дім «Персонал», 2011. — 252 с. — Бібліогр. : с. 250–251

2. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування Федик О.В. – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – 159 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Що таке умовна сексуальна норма і які психологічні та соціальні чинники на неї впливають?
2. Які критерії оцінки фізіологічної (біологічної) норми сексуальності?
3. Теорії розвитку статевої ідентичності.
4. Інформаційно-оціночний компонент сексуальної гармонії.

Завдання для самостійної роботи

Дошлюбний секс. Позашлюбний секс. Спектр ставлення до дошлюбних і позашлюбних статевих стосунків у різних культурах і традиціях. *Опишіть своє бачення у вигляді есе.*

Тема 6. Семіотика порушень сексуального здоров'я

Мета: сформувати загальне цілісне уявлення про семіотику порушень сексуального здоров'я, сексуальні дисфункції та причини виникнення сексуальних дизгамій; засвоїти причини розладів комплексу сексуальної готовності; усвідомити значення впливу соціокультурних факторів на виникнення сексуальних дисфункцій.

Основні поняття: сексуальні дисфункції; поняття імпотенції її критерії; адекватні та неадекватні ерекції; статеві неврози.

План

1. Класифікація порушень
2. Сексуальні розлади
3. Причини виникнення сексуальних розладів

Короткий огляд теми

Сексуальне порушення може спостерігатися на будь-якій стадії, але чим раніше відбувається порушення, тим гіршими є наслідки, оскільки порушуються також всі подальші стадії. Сексуальні порушення, що виникають у рамках неврозів, проявляються порушенням сексуальних переживань, функцій або сексуальної поведінки і погіршують перебіг неврозів, стаючи осьовим, провідним симптомом незалежно від вираженості самих сексуальних порушень. У стані неврозу людина особливо гостро реагує на наявні порушення.

Сексуальні розлади мають ряд градацій. Найсерйозніші розлади, які порушують нормальне функціонування організму і потребують медичної корекції (лікування), називають **дисфункціями**. З цими питаннями психолог має направити пацієнта до вузькопрофільного спеціаліста. Інші розлади — скоріш труднощі, проблеми, які ускладнюють життя, але в тій чи іншій мірі переживаються більшістю людей .

Під **сексуальним розладом** слід розуміти патологічні прояви однієї чи кількох фаз копулятивного циклу внаслідок міжособистісних, дисрегуляторних, психічних та/або соматичних порушень, які можуть виражатися від незначних відхилень до повної втрати статевої функції.

Поняття імпотенції, її критерії. Розлад лібідо, види та причини. Порушення ерекції, їх види та причини. Адекватні та неадекватні ерекції. Порушення еякуляції, види та класифікація. Поняття норми тривалості статевого акту. Критерії оцінки тривалості статевого акту. Пролонгація та її види.

Розлад комплексу сексуальної готовності та вагінізм у жінок, визначення і причини. Вплив соціокультурних факторів на виникнення сексуальних дисфункцій. Порушення оргазму у жінок, аноргазмія. Класифікація порушень оргазму. Причини.

Розлади, пов'язані із функціонуванням лібідо: алібідимія, гіполібідимія, гіперлібідимія. Розлади, пов'язані із сексуальними реакціями. Сексуальні розлади, не зумовлені органічними ураженнями чи хворобами (відсутність інтересу; відсутність задоволення; відсутність фізіологічних реакцій, необхідних для ефективної сексуальної взаємодії; неможливість контролювати чи пережити оргазм).

Література:

1. Чуприков А. П., Цуприк Б. М. Нормальна та кримінальна сексологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк. — К. : ДП «Вид.дім «Персонал», 2011. — 252 с. — Бібліогр. : с. 250–251

2. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування *Федик О.В.* – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – 159 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Розкрийте сутність сексуальних розладів.
2. Проаналізуйте основні причини виникнення сексуальних розладів.
3. Охарактеризуйте психосоматичні розлади сексуального життя жінки.
4. Охарактеризуйте психосоматичні розлади сексуального життя чоловіка.

Завдання для самостійної роботи

Проаналізуйте семіотику порушень сексуального здоров'я.

Укладіть глосарій: випишіть із словників та навчальних посібників ключові поняття теми (семіотика, лібідо, психічний асперматизм, фригідність, вагінізм, психогенна аменорея, аноргазмія, німфоманія).

Підготуйте реферат за обраною темою:

1. «Синдром Кляйнфельтера»,
2. «Синдром Тернера-Шерешевського»,
3. «Гермафродитизм і псевдогермафродитизм»,
4. «Синдром домініканської республіки (Гуеведосе».

Тема 7. Порушення статевої самосвідомості

Мета: сформувати загальне цілісне уявлення про сексуальні дисфункції та причини виникнення сексуальних дисфункцій; засвоїти причини розладів комплексу сексуальної готовності; усвідомити значення впливу соціокультурних факторів на виникнення сексуальних дисфункцій.

Основні поняття: сексуальні дисфункції; поняття імпотенції її критерії; адекватні та неадекватні ерекції.

План

1. Зміст та причини виникнення порушення статевої самосвідомості.
2. Основні причини порушення статево-рольової поведінки.
3. Форми девіацій статевої переваги.

Короткий огляд теми

Однією із девіацій психосексуального розвитку є порушення статевої самосвідомості, або так званий транссексуалізм.

Транссексуалізм виникає внаслідок порушення статевого диференціювання мозку, а саме його структур, відповідальних за статево поведінку, розташованих головним чином у гіпоталамусі. Цей розлад призводить до спотворення аутоідентифікації, внаслідок чого людина усвідомлює себе належною до протилежної статі. Дослідження Г. Бенджаміна.

Статево-рольова поведінка та її сполучення на біогенному рівні й на рівні Я-концепції багато в чому визначає сексуальність людини, а її неузгодженість на цих рівнях призводить до внутрішньо-особистісного конфлікту і нерідко — до розвитку сексуальних перверсій.

Можливі такі **сполучення статево-рольової поведінки на зазначених рівнях**: 1) фемінінна поведінка на біогенному рівні та гіперфемінінна на рівні Я-концепції; відповідно 2) гіперфемінінна та фемінінна поведінка; 3) фемінінна і маскулінна поведінка; 4) маскулінна поведінка на біогенному рівні та фемінінна на рівні Я-концепції; 5) маскулінна поведінка на тому й на другому рівні; 6) гіперфемінінна поведінка на біогенному рівні й на рівні Я-концепції.

Форми девіацій статевої переваги До девіацій статевої переваги належать порушення спрямованості статевого потягу і форм його реалізації, яке називають також статевими збоченнями, **сексуальними перверсіями, парафіліями**. Теорії В. М. Маслової, І. Л. Ботневої, Г. С. Васильченка.

Відповідно до чотирифакторної концепції забезпечення сексуального здоров'я порушення психосексуального розвитку, в тому числі й психосексуальної орієнтації, є наслідком інтеграції дії біогенних, соціогенних, психогенних і негативних соціально-психологічних чинників.

Література:

1. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків: Навчальний посібник.-К.:Арістей,2003.-С175-178.
2. Кришталь В.В., Кришталь Є.В., Кришталь Т.В. Сексологія: Навчальний посібник.-Харків: Фоліо,2008.-С.727-734.
3. Чуприков А. П., Цуприк Б. М. Нормальна та кримінальна сексологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк. — К. : ДП «Вид.дім «Персонал», 2011. — 252 с. — Бібліогр. : с. 250–251
4. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування Федик О.В. – Івано-Франківськ: Плай ,2010. – 159 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Розкрийте зміст та причини виникнення порушення статевої самосвідомості.
2. Назвіть основні причини порушення статево-рольової поведінки.
3. Проаналізуйте форми девіацій статевої переваги.

Завдання для самостійної роботи

Проаналізуйте порушення статевої самосвідомості.

Укладіть глосарій: випишіть із словників та навчальних посібників ключові поняття теми (пропедевтика, сексуальний розлад, сексуальний дискомфорт, нарцисизм, ексгібіціонізм, візіонізм, фетишизм, фетишистський трансвестизм, зоофілія, некрофілія, гомосексуалізм, лесбійство, бісексуалізм, психогенна аменорея, імпотенція, інтерсексуальні стани, вірогамія).

Тема 8. Сексуальні порушення, зумовлені невротичними розладами.

Мета: проаналізувати сексуальні порушення, зумовлені невротичними розладами; сексуальні порушення, які виникли внаслідок посттравматичного стресового розладу; розуміти загальні принципи і напрями психопрофілактики сексуальної дисфункції у чоловіків і жінок.

Основні поняття: сексуальна дисфункція; тривожно-фобічні розлади; агорафобія; алібідемія.

План

1. Сексуальна дисфункція внаслідок тривожно-фобічних розладів
2. Сексуальні порушення внаслідок посттравматичного стресового розладу
3. Сексуальні дисфункції іншого характеру

Короткий огляд теми

До невротичних належать психогенні **нервово-психічні розлади**, що виникають у результаті психотравми та проявляються у специфічних клінічних феноменах за відсутності психотичних порушень.

Під тривожно-фобічними розуміють **невротичні розлади**, основним клінічним проявом котрих є тривога, виникнення якої пов'язане з певними ситуаціями або зовнішніми об'єктами. Найбільш поширені клінічні форми тривожно-фобічних розладів – агорафобія, соціальні, специфічні ізольовані фобії.

Фобії пов'язані зі страхом змінювати звичне місце перебування, найчастіше – страх покидати оселю, входити у ліфт, під'їзд, магазин, заходити до місць скупчення людей, їздити на транспорті тощо. Переважна більшість пацієнтів з агорафобією належить до пасивно-підкорюваного варіанта психосексуального типу чоловік-син, рідше до типу чоловік-чоловік. Порушення сексуальної функції при агорафобії найчастіше проявляються зниженням статевого потягу, аж до алібідемії, й послабленням ерекції. Зазвичай вони супроводжуються зниженням статевої активності та винахідливості.

Сексуальна дисфункція внаслідок панічного і змішаного тривожно-депресивного розладу. Сексуальна дисфункція внаслідок obsесивно-компульсивного розладу. Основні клінічні прояви.

Посттравматичний стресовий розлад. В основі сексуальної дисфункції при посттравматичному стресовому розладі лежить порушення психічної складової за особистісно-реактивними та невротичними механізмами.

Сексуальна дисфункція внаслідок розладів адаптації: невротичні стани, які визначалися раніше як депресивний невроз. Ці порушення можуть бути ізольованими, проте в більшості випадків мають сукупний характер і супроводжуються зниженням сексуальної активності й заповзятливості.

Сексуальна дисфункція внаслідок дисоціативного (конверсійного) розладу: невротичні розлади, які визначалися раніше як істеричний невроз. При цьому термін «дисоціативний» позначає клінічні прояви, особливо соматовегетативні, які не мають реального органічного походження, а «конверсійний» – основний патопсихологічний механізм трансформації невідреагованого афекту у патологічну симптоматику.

Сексуальна дисфункція внаслідок соматоформних розладів. Це невротичні розлади, які визначалися раніше як вегетосудинна, або нейроциркуляторна, дистонія, системні (органні) неврози та іпохондричний невроз. Головною ознакою цієї групи невротичних порушень є наявність соматовегетативних проявів без ознак органічного ураження, витіснення і блокування усвідомленості психогенного характеру захворювання, вимагання продовження обстежень. Порушення сексуальної функції при соматоформних розладах найчастіше спостерігаються у вигляді зниження статевого потягу, аж до алібідемії, й послаблення ерекції. Зазвичай вони супроводжуються зниженням статевої активності.

Сексуальна дисфункція внаслідок іпохондричного розладу. Сексуальні прояви залежать від змісту іпохондричних переживань. У хворих із іпохондричними переживаннями несексуального змісту спостерігається дезактуалізація сексуальної сфери, а у хворих із сексуальним змістом – навпаки – її гіперактуалізація.

Сексуальна дисфункція внаслідок неврастенії. Неврастенія зазвичай виникає в осіб із слабким типом нервової системи при тривалому впливі психотравмуючих чинників. Основну роль у її патогенезі відіграє перенапруження, виснаження нервових процесів. Клінічну картину неврастенії визначає відома тріада: астенізація, специфічний головний біль («каська неврастеніка») й розлад сну.

Література:

1. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків: Навчальний посібник.-К.:Арістей,2003.-С175-178.
2. Кришталь В.В., Кришталь Є.В., Кришталь Т.В. Сексологія: Навчальний посібник.-Харків: Фоліо,2008.-С.727-734.
- 3.Кравець В.П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. К.: Київська правда, 2000. 688 с.

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Тривожно-фобічні невротичні розлади: клінічний прояв, причини виникнення?

2. Як сьогодні застосовується термін «агорафобія»? Як проявляється агорафобія під час сексуальних відносин?
3. Прояв сексуальної дисфункції внаслідок панічного і змішаного тривожно-депресивного розладу?
4. Основні клінічні прояви сексуальної дисфункції внаслідок obsесивно-компульсивного розладу?
5. Що лежить в основі сексуальної дисфункції при посттравматичному стресовому розладі?
6. Наведіть приклади сексуальної дисфункції внаслідок дисоціативного (конверсійного) розладу.

Завдання для самостійної роботи

Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. Аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів.

Тема 9. Концепція сексуального здоров'я. Психопрофілактика порушень сексуального здоров'я та консультування у практиці психолога

Мета: проаналізувати психологічні особливості, зумовлені розладом потенції; розглянути методи психологічної діагностики порушень сексуального здоров'я.

Основні поняття: сексуальне здоров'я; сексуальна гармонія; психосексуальна орієнтація.

План

1. Сутність соціального та психологічного забезпечення сексуального здоров'я
2. Роль психологічних чинників у генезі порушення сексуального здоров'я
3. Психологічна діагностика порушень сексуального здоров'я
4. Психопрофілактика порушень сексуального здоров'я та консультування у практиці психолога

Короткий огляд теми

Поняття сексуального здоров'я. *Сексуальне здоров'я* – відсутність хворобливих змін в організмі людини, що можуть призводити до ослаблення сексуальної функції, а також можливість оптимальної адаптації до протилежної статі, розвитку гармонійних стосунків відповідно до норм соціальної та особистої моралі. Сексуальне здоров'я – інтегральний комплекс взаємодоповнюючих компонентів сексуальності. Системний підхід до визначення сексуального здоров'я з виокремленням різних компонентів, поєднаних жорсткими взаємозв'язками. Сексуальне здоров'я — це не тільки відсутність якихось хворобливих змін в організмі людини, котрі можуть призводити до зниження сексуальної функції, це інтегральний комплекс взаємодіючих компонентів сексуальності — біологічного (анатомо-фізіологічного), соціального, психологічного, соціально-психологічного, — які забезпечують сексуальну поведінку, складну систему сексуальних стосунків, що зумовлюють оптимальну сексуальну адаптацію до протилежної статі, сексуальну гармонію відповідно до норм соціальної й особистої моралі. Вчення І. П. Павлова, П. К. Анохіна.

Роль психологічних чинників у генезі порушення сексуального здоров'я. Дослідження О. В. Петровського, В. В. Антонова, Г. С. Васильченка, З. Шнабля.

Психологічна діагностика порушень сексуального здоров'я. Наскільки важливою та цікавою є тема сексуальності для більшості людства, настільки ж багато труднощів вона містить в собі в контексті підтвердження або спростування різноманітних гіпотез та припущень. Через делікатність та інтимність теми багатьом людям дуже непросто відкрито та щиро говорити про неї, насамперед розкриваючи якимось чином власне сексуальне життя. Особливо загострюються такі переживання, як сором та навіть страх, у взаємодії із психологом-дослідником, де респондентам необхідно відкритися перед абсолютно чужою людиною.

Але, не дивлячись на велику кількість труднощів та перепон, кількість міфів та упереджень із кожним роком зменшується, а кількість науково підтверджених гіпотез та фактів збільшується, таким чином розширюючи об'єм знань у сфері сексуальності. Саме завдяки науковим методам вивчення сексуальності вченим вдається здобувати та відкривати нову достовірну інформацію, дотримуючись при цьому важливих етичних норм. Метод конкретних випадків. Експериментальний метод. Метод спостереження. Метод опитування.

Психопрофілактика порушень сексуального здоров'я та консультування у практиці психолога. Особливості консультування клієнтів всіх вікових груп в роботах T.S. Cristiani, R.L. George, V.E. Johnson, Kirkpatrick, W.H. Masters та ін.

Література:

1. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків: Навчальний посібник.-К.:Арістей,2003.-С175-178.

2. Кришталъ В.В., Кришталъ С.В., Кришталъ Т.В. Сексологія: Навчальний посібник.- Харків: Фоліо,2008.-С.727-734.

3. Цимбалюк І. М. : Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навчальний посібник. – К: ВД «Професіонал», 2005. — 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsymbaliuk_Ivan/Psykholohichne_konsultuvannia_ta_korektsiia_Modulno-reitynhovyi_kurs.pdf

Контрольні запитання для підготовки до практичних занять

1. Розкрийте етапи психопрофілактики порушень сексуального здоров'я.
2. Проаналізуйте структуру та забезпечення сексуального здоров'я.
3. Охарактеризуйте заходи психопрофілактики сексуальної дисгармонії подружньої пари.
4. Якими чинниками забезпечується сексуальне здоров'я?
5. Які психологічні особливості особистості хворих із розладом потенції вам відомі?

Завдання для самостійної роботи

Розробити заходи, підібрати інструментарій щодо зазначеного напрямку роботи психолога. *Написання звіту.*

2.2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів має на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості студентів тощо. Кожен студент повинен уміти раціонально організувати свою навчальну самостійну діяльність. Важливим є вміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання призводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Самостійна робота студентів є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації, аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів конспектування та аналіз першоджерел;
- складання таблиць;
- підготовка звітів;
- укладання глосарію за відповідною темою;
- написання есе;
- підготовка реферату;
- підготовка до підсумкових модульних робіт та заліку.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань практичного заняття, які повністю або частково розглядаються на лекції або виносяться на самостійне опрацювання. Ці питання можуть розглядатися як під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки:

- Визначте питання для підготовки (ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації, аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів конспектування та аналіз першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування пропонуються статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників. Під час роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез. Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу.

Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю, з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо витримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну студентові необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Складання таблиць є результатом систематизації, узагальнення й аналізу різної за змістом інформації (Наприклад - тема 3. Соціокультурні та психологічні аспекти чоловічої й жіночої сексуальності. Культура сексуальних взаємин: «Проаналізуйте відмінності чоловічої та жіночої сексуальності і складіть порівняльну таблицю»). Таблиця – це графічна форма представлення кількісних показників або текстового матеріалу в максимально лаконічній, ущільненій формі. Таблиця обов'язково повинна мати заголовок, який у лаконічній формі відображає сутність та спрямованість змісту таблиці.

Основні вимоги до таблиці: ясність, конструктивна чіткість, логічність, лаконічність заголовків, економічність розташування тексту, таблиця в принципі не може містити текст, який просто скопійовано з підручника або посібника. Текст, який включено до таблиці, має бути адаптований саме для табличного представлення (безособові речення, виключення зайвої деталізації), зазвичай для підготовки не використовують кольори, таблиці мають бути чорно-білими, розміщення текстової інформації в таблиці має бути читабельним, відповідати всім граматичним правилам, розміри таблиці мають бути адекватними, тобто наочне сприйняття таблиці не повинно утруднювати загальне сприйняття змісту.

Алгоритм складання таблиці

1. Визначити мету складання таблиці.
2. Вибрати тип таблиці. Сформувати структуру таблиці (відповідна кількість рядків та стовпчиків).
3. Сформулювати заголовок таблиці. Заголовок має бути лаконічним, вкладатися в один рядок (в окремих випадках – у два рядки).
4. Визначити заголовки рядків та стовпчиків таблиці. За необхідністю можна ввести підзаголовки.
5. Прочитати текст, виокремити суттєві ознаки досліджуваного явища, процесу, за якими доцільно провести порівняння, узагальнення і т.і.
6. Згідно із типом таблиці включити до відповідних граф результати узагальнювального, порівняльного аналізу матеріалу, який вивчається.

Підготовка звітів: здійснюється за результатами виконання практичних завдань, має на меті оформлення результатів самостійної роботи студентів у презентабельному вигляді, їх узагальнення та систематизацію. Наявність письмового звіту з основних видів самостійної роботи є обов'язковим, оскільки є базовою підставою для оцінювання студентської роботи. Наприклад тема 6 передбачає укладання глосарію (алгоритм укладання описано нижче), кінцевий результат якого повинен бути представлено у вигляді звіту.

Звіт друкують за допомогою комп'ютера на аркушах білого паперу формату А4. При друкуванні тексту звіту необхідно залишати поля таких розмірів: зліва – 30 мм, справа – 10 мм, зверху – 20 мм та знизу – 20 мм. Текст звіту набирається шрифтом з відсічками Times New Roman розміром 14 пунктів з інтервалом 1,5 рядків (29–30 рядків на сторінці), абзацний відступ 1,25 см без додаткових інтервалів між абзацами. Обсяг - 1 аркуш друкованого тексту.

Укладання глосарію за відповідною темою. Глосарій – словник певних понять або термінів, об'єднаних загальною специфічною тематикою. Глосарій необхідний для того, щоб знайти пояснення термінів у документах і наукових працях. Ретельно пророблений глосарій допомагає уникнути різночитань і поліпшити в цілому якість всієї документації. У глосарії включаються самі частотні терміни і фрази, а також всі ключові терміни з тлумаченням їх змісту. Глосарії можуть містити окремі слова, фрази, аббревіатури, слогани і навіть цілі

пропозиції. Розробка стандартів, формування списків рекомендованих термінів дають можливість систематизувати терміни певної проблемної області, уникнути багатозначності і омонімії, уточнити визначення і т.д.

Укладання глосарію — виписування незрозумілих слів із наступним поясненням їх значення. Працюючи над науковою літературою та з Інтернет-ресурсами, студент іноді вперше зустрічається з термінами, значення яких йому невідоме. Корисно спочатку виписувати ці слова, а потім за довідковою літературою уточнювати їх зміст і робити відповідний запис. Така робота позитивно впливає на поліпшення культури мови, збагачення лексичного запасу та оволодіння науковою термінологією фахового спрямування.

Робота по виділенню термінів як правило починається з їх інвентаризації та впорядкування, що передбачає проведення ряду етапів, основними з яких є: встановлення меж проблемної області, відбір джерел та вибір термінів, опис термінів, уточнення існуючих дефініцій (наукових визначень), кодифікація терміносистеми (кодифікація термінів - це систематизація термінів у словниках, довідниках, що орієнтують студента на правильне їх використання).

Написання есе. Есе як вид письмової навчальної роботи представляє собою вид письмової самостійної роботи студента, а саме: як твір-міркування невеликого обсягу з вільною композицією, що виражає індивідуальні вимірювання студента з конкретного питання, проблемний свідомо не претендує на повноту й вичерпне трактування теми. Есе – самостійна творча робота із запропонованої викладачем теми або переліку тем для самостійного вибору студентами та виконуватися як позааудиторна робота. Есе передбачає вираження автором своєї точки зору, особистої суб'єктивної оцінки предмета міркування, дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу; часто це розмова вголос, вираження емоцій та образність. Це також вільний стиль з можливими елементами імпровізації. Есе повинне містити: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в рамках дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми.

Текст есе друкується в Word for Windows. Тип шрифту: Times New Roman, кегель (розмір шрифту) – 14. Встановлюючи поля сторінки користуйтеся наступними параметрами: ліве поле – 20 мм; праве поле – 10 мм; верхнє та нижнє поля – 20 мм, міжрядковий інтервал – 1,5. Номер сторінки: в правому верхньому кутку. Вирівнювання основного тексту: по ширині поля. Обсяг есе – до 2-х сторінок.

Підготовка реферату. Реферат — це документ, укладений за нормами наукового стилю, який містить вичерпну систематизовану інформацію за вибраною темою (приблизно на 10 сторінках формату А4), передбачає виклад матеріалу на основі спеціально підібраної літератури та самостійно проведеного дослідження, є формою закріплення і контролю рівня знань і навичок, набутих в процесі навчання або практичної діяльності. Підготовка рефератів сприяє більш поглибленому вивченню курсу навчальної дисципліни.

Структура реферату є довільною і залежить від обсягу матеріалу, послідовності та логічної побудови його тексту, встановлених мети та завдань. Проте, можна прослідкувати і певні загальні вимоги до структури індивідуального завдання. Складові структури індивідуального завдання (реферату):

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- основна частина – виклад основного тексту роботи (розділи, підрозділи, пункти, підпункти, тощо);
- висновки;
- перелік використаних джерел.

За необхідності можуть відображатись наступні складові: перелік умовних скорочень та додатки. У випадку, якщо вказані складові структури відсутні, робота може бути повернена студентові на доопрацювання. Рекомендується використовувати тип шрифту – Times New

Roman. Розмір шрифту друкованого тексту – 14 пт, назви пунктів друкують шрифтом – 16 пт, 12 пт доречно використовувати для таблиць або рисунків. Встановлюючи поля сторінки користуйтеся наступними параметрами: ліве поле – 20 мм; праве поле – 10 мм; верхнє та нижнє поля – 20 мм. Відстань між назвами пунктів і текстом роботи рекомендована у межах 15 – 20 мм, міжрядковий інтервал – 1,5.

Підготовка до підсумкової модульної роботи та заліку має на меті узагальнення та систематизацію знань дисципліни у цілому.

Алгоритм підготовки:

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до МКР та заліку.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік ви можете знайти в робочій програмі або методичних матеріалах до кожної теми, поданих у цій розробці).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Примітка: якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в онлайн-бібліотеці та з каталогами;
- праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- опрацювання статистичної інформації тощо.

Примітка. Самостійна робота виконується студентом у вигляді конспекту згідно з визначеними завданнями у навчальному зошиті з дисципліни

Самостійна робота над навчальною дисципліною також включає: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем питань, що передбачені для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовка до практичних занять; систематизацію вивченого матеріалу перед заліком (іспитом); опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях статей; переклад іноземних джерел встановленої тематики; розроблення схем, таблиць, діаграм, мультимедійних презентацій тощо.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСОБІВ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- термінологічні диктанти;
- тести;
- розв'язування ситуаційних задач, есе, рефератів;
- презентації результатів СРС.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: індивідуальне усне опитування, індивідуальне письмове опитування, тестовий контроль (I-II рівня) (письмовий та онлайн), вирішення типових практичних завдань.

Форма модульного контролю: письмова модульна контрольна робота (теоретичні питання, тестові та практичні завдання).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний (стаціонарно чи онлайн) залік.

Навчальний матеріал дисципліни згрупований в 2-х модулях. Освоєння навчального матеріалу проводиться упродовж одного семестру. Поточний модульний контроль проводиться шляхом опитування студентів під час занять, тестового контролю знань на заняттях, перевірки конспектів лекцій та домашніх завдань, аналізу відвідування та відробок. В ході поточного контролю, за усну відповідь студент отримує оцінку за національною чотирибальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), яка потім переводиться у рейтингові бали. При оцінюванні засвоєння матеріалу кожного заняття модуля студенту виставляються оцінки за 4-бальною (традиційною) шкалою з використанням прийнятих у ВНЗ та затверджених цикловою медичною комісією критеріїв оцінювання.

Оцінка «відмінно» виставляється за умови, якщо студент знає зміст заняття та лекційний матеріал у повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпні точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок і неточностей; вільно вирішує тестові і ситуаційні задачі, а також практичні завдання будь-якого рівня складності.

Оцінка «добре» виставляється, якщо студент знає зміст теми заняття та добре його розуміє, відповіді на питання викладає правильно, послідовно і систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання студент відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчувачи складнощі лише у найважчих випадках.

Оцінка «задовільно» ставиться студентові на основі знання всього змісту теми заняття та при задовільному рівні його розуміння. Студент спроможний вирішувати спрощені завдання за допомогою навідних питань; частково вирішує задачі та виконує практичні навички, відчувачи складнощі в ряді простих випадків; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені прості запитання відповідає вірно.

Оцінка «незадовільно» виставляється у випадках, коли знання і уміння студента є нижчими за критерії задовільної оцінки.

У робочій програмі застосовано такий принцип конвертації традиційної системи оцінювання в бали (таблиця 1):

Таблиця 1

Конвертація традиційної системи оцінювання в бали

Традиційна оцінка	Конвертація у бали
«5»	10-8
«4»	7-5
«3»	4-2
«2»	1(0 балів за знання та 1 бал – за присутність)

											на занятті)		
Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1,2)													
Поточне оцінювання та самостійна робота													
Змістовий модуль 1,2											МКР 50 б.	Σ 100	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11			самостійні
2	2	4	2	2	4	4	2	2	4	2			
30 балів											20 балів		

T1, T2 ... T11 – теми змістових модулів

30 балів – робота на практичних заняттях.

20 балів – виконання самостійної роботи.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)		
Практичні заняття	4	30	5	30
1.1. Письмове чи онлайн тестування при тематичному оцінюванні	1 (10 тестів)	10	1 (10 тестів)	10
1.2. Глосарій: термінологічний диктант	1	5	1	5
1.3. Усна відповідь	4	10*	4	10*
1.4. Розв'язок ПОЗ**	1	5	1	5
2. Самостійна робота (виконання: навчально-дослідних завдання)		20		20
2.1. Тези доповіді, добірки статей, анотований список джерел	1	7	1	7
2.2. Презентація результатів виконаних завдань ***	1	5	1	5
2.3. Укладання схем/ порівняльних таблиць/ картотеки методик з обґрунтуванням застосованих параметрів	1	8	1	8
3. Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

* розраховується як середній бал за всі практичні

** професійно-орієнтована задача

*** виконується за вибором студента

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру з дисципліни проводяться 2 модульні контрольні роботи (МКР). Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів у межах окремого змістового модулю здійснюються за 100-бальною шкалою. МКР складається з вирішення тестових завдань, теоретичних питань та ситуаційних задач. Розподіл балів за результат виконання МКР визначається таким чином: максимально 50 балів – МКР (таблиця 2). До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. На виконання письмового компонента МКР відводиться до двох академічних годин. В МКР є 15 тестових завдань, глосарій (5 термінів), 2 теоретичні питання, 1 ситуаційна задача. Правильна відповідь за кожний окремий тест оцінюється в 1 бал, за терміни – по 1 балу, теоретичне питання – у 10 балів, за ситуаційну задачу – 10 балів.

За допомогою письмової модульної контрольної роботи оцінюється ступінь засвоєння пройденого матеріалу за максимальною рейтинговою оцінкою – 50 балів (див. табл. 2).

Студент, який не з'явився на МКР з поважної причини, може пройти його у визначений кафедрою термін.

Таблиця 2

Шкала контролю модульної контрольної роботи

Показники	Бали
Письмова модульна контрольна робота:	0 – 50:
- тестові завдання (за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал)	0 – 15
- термінологічний диктант (5 термінів за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал)	0 - 5
- 2 теоретичні питання (за кожну правильну відповідь нараховується 10 балів)	0 - 20
- ситуаційна задача	0 - 10

Оцінювання самостійної роботи студентів:

Оцінювання самостійної роботи студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при змістовому модульному контролі. Кількість балів за різні види індивідуальної самостійної роботи студента залежить від її обсягу і значимості, але не більше 20 балів (таблиця 3). Ці бали додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність. Самостійна робота передбачає виконання індивідуальних проєктів:

- 1) монологічна відповідь на питання за обраною тематикою, анотація рекомендованих теоретичних джерел, тезовий план до першоджерел;
- 2) підготовка презентації на обрану тему та її представлення на практичному занятті.

Таблиця 3

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

Бали	Критерії оцінювання
8- 10	Відмічається високий рівень володіння понятійним апаратом, розлоге розкриття проблемних питань, винесених для самостійного опрацювання, вільне оперування науковою термінологією, вміння висловити власну думку і аргументовано її доводити, вести дискусію. Вільно використовуються міжпредметні зв'язки.
7-6	Виявляється здатність до узагальнень, систематизації самостійно опрацьованих базових та додаткових джерел. Самостійний пошук необхідної інформації в довідниковій літературі. Теоретичний матеріал відтворює достатньо повно, але у професійно-орієнтованих завданнях припускається помилок. Здатність до аналітико-синтетичної діяльності дозволяє висловлювати власну думку щодо змісту проблемних питань та робити обґрунтовані висновки.

5-4	Студент в цілому орієнтується в питаннях, проте не може чітко висвітлити базові положення, помиляється у використанні понятійного апарату, виявляє низьку поінформованість щодо змісту рекомендованих джерел. Питання, винесені для самостійного опрацювання, розкриває неповністю, матеріал викладає нелогічно, висновки не розкривають суті порушеного питання. Припускається типових помилок, потребує допомоги викладача/колег у систематизованому відтворенні теоретичного матеріалу та у вирішенні завдань практичного змісту. Інформація відтворюється на репродуктивному рівні, фіксуються значні утруднення при необхідності самостійного аналізу матеріалу. Сформовані уміння використовуються лише щодо стандартних ситуацій.
3-1	Володіння психологічною термінологією на низькому рівні. Зміст самостійно опрацьованого навчального матеріалу відтворюється фрагментарно. Конспект з питань самостійно досліджуваної проблематики не структурований, не систематизований, містить грубі фактичні помилки. Відсутні висновки. Неправильно оформлені покликання на джерела. Самостійна робота формально відтворює окремі положення досліджуваної проблематики. Наявні значні фактичні помилки, нерозуміння змісту матеріалу, що винесений для самостійного опрацювання.

Підсумковий модульний контроль з дисципліни проводиться у вигляді **заліку** в кінці семестру і дає можливість визначити кінцевий ступінь рівня і якості засвоєння студентами теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з даної дисципліни. Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Переведення даних 100-бальної шкали у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС здійснюється в порядку, зазначеному в таблиці 4.

Студенти, підсумкова модульна оцінка яких становить 35-59 балів, зобов'язані пройти підсумковий (семестровий) контроль у формі заліку, що передбачено робочим навчальним планом.

Таблиця 4

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, які не виконали умови договору про навчання та усі види обов'язкових робіт (самостійних завдань, рефератів тощо), передбачених робочою програмою, а також

підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Відповідальний працівник деканату у відомості проти прізвища такого студента робить позначку «недопущений». Якщо підсумкова модульна оцінка становить не менше 60 балів, то за згодою студента вона може бути зарахована як підсумкова (семестрова) оцінка з навчальної дисципліни. Вона може бути виставлена у відомість обліку успішності та залікову книжку (індивідуальний навчальний план) до початку екзаменаційної сесії, відразу після оголошення результатів останнього модульного контролю. При цьому присутність студента є обов'язковою. За наявності бажання підвищити рейтинг студент складає залік. Для підвищення позитивної оцінки надається одна спроба. Незалежно від того, чи студент складає залік/іспит у зв'язку з тим, що в нього підсумкова модульна оцінка незадовільна (35-59 балів), чи з метою підвищення позитивної оцінки, викладач виставляє студенту оцінку, керуючись виключно рівнем його знань, виявлених на залікові, тобто, виходячи із 100 балів, але при цьому виставлена підсумкова (семестрова) оцінка не може бути нижчою за підсумкову модульну оцінку.

У «Положенні про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті», що затверджено Наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» №698/01-17 від 08.05.2015 р. вказано, що ключовою проблемою визначення рівня знань студентів під час проведення екзаменів та заліків є критерії оцінок. При цьому необхідно керуватися таким:

Оцінка «відмінно» А (90-100). Студент вміє ставити проблему і обирати спосіб її дослідження; аналізує причинно-наслідкові зв'язки між явищами, що досліджуються, має первинні знання про систему психологічної служби, про виробничі функції, типової задачі діяльності фахівця з психології, про загальні вимоги до властивостей і якостей особистості психолога, про етичні аспекти професійної діяльності психолога; знає про сфери професійної діяльності, виробничі функції, типові задачі, професійно-етичні засади діяльності психолога у закладах науково-дослідної, прикладної та практичної психології; розуміє структуру, функції, основні завдання, головні напрями та зміст діяльності психологічної служби, види, зміст та форми професійної діяльності психолога; здійснює пошук джерел і каналів інформації, добирає та структурує матеріал для розкриття певного питання; в діяльності обґрунтовує використання ефективних форм, методів, засобів; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку набуває; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, демонструючи особистісну позицію.

Оцінка «добре» В (82-89). Студент повністю опанував і вільно володіє навчально-програмним матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмного матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; вміє аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між соціально-психологічними явищами, що досліджуються; самостійно визначає власні психічні особливості та використовує особистісні ресурси, володіє навичками спостережливості, сприймання, уваги, прийомами мнемотехніки і розвитку мислення, ідентифікує індивідуально-психологічні особливості людини, її емоційні стани, володіти техніками розвитку творчої особистості, розвиває та вдосконалює власні риси та якості, від яких залежить цілісна адекватна поведінка та успішність і ефективність майбутньої професійної діяльності; розуміє вплив соціопсихологічних факторів на виникнення змін у діяльності особистості, вміє застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці, але допускає неточності у формулюванні термінів, помилки в інтерпретації результатів наведених прикладів.

Оцінка «добре» С (74-81). Студент добре орієнтується у змісті програмного матеріалу, має практичні навички, може визначити практичну значимість психологічних знань, може використовувати сучасні методи дослідження, але у процесі виконання самостійних робіт допускає помилки, не обґрунтовує висновки.

Оцінка «задовільно» D (64-73). Студент знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; аналізує причинно-наслідкові зв'язки між психічними явищами, що досліджуються; знає структуру та проблематику курсу, але не може пояснити використання психологічних аспектів розвитку особистості у практичній роботі; допускає помилки при виконанні завдань.

Оцінка «задовільно» E (60-63). Студент знає основні теми навчальної дисципліни, але його знання мають загальний характер; вміння і навички, необхідні для практичного використання знань недостатньо сформовані, виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання носять репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» FX (35-59). Студент має фрагментарні знання з усього курсу, виявляє суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу. Не вміє викласти зміст програмного матеріалу. Недостатньо сформовані практичні навички щодо проведення диференційної діагностики особистісних особливостей розвитку та тлумаченні отриманих даних, допускає суттєві помилки у виконанні завдань, передбачених програмою.

Оцінка «незадовільно» F (0-34). Студент не знає програмного матеріалу, відтворює окремі факти; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не працював на практичних заняттях; не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Оцінювання рівня і якості знань студентів заочного відділення

Оцінювання якості знань студентів заочного відділення в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні вказівки щодо практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія сексуальності» для студентів денної форми навчання зі спеціальності 053 – «Психологія» освітнього ступеня «Магістр» Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Укладач: О. В. Давидова. 2021 – 29 с.
2. Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти права на вільний вибір навчальних дисциплін у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» №158/01-04 від 03.03.2020 URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22963> (дата звернення: 09.12.2023р.)
3. Психологія сексуальності. Методичні рекомендації для студентів напряму підготовки: 05 соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 — «Психологія» Рівненського інституту вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». 2017 – 17 с.
4. Робочий зошит для самостійної роботи студентів медичного факультету з курсу «Основи сексології та сексопатології» / упоряд. Г.М. Кожина, Н.В.Георгієвська, І.В.Лещина, В.Є.Кришталь. – Харків:ХНМУ, 2018. – 85 с.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Говорун Т.В., Ворник Б.М. Сексуальність та статеве поведінка в Україні: Проблеми сьогодення та перспективи. К., 1995. 104 с.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.Г. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 1999. 384 с.
3. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. К.: Арістей, 2003.
4. Діденко С.В., Козлова О.С. Психологія сексуальності. К.: Академвидав, 2009. 304 с.
5. Кравець В.П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. К.: Київська правда, 2000. 688 с.
6. Кришталь Є.В. Сексопатологія: підручник. – К. «Медицина» – 2014 – 544 с.
7. Кришталь В.В., Кришталь Є.В., Кришталь Т.В. Сексологія: Навчальний посібник.-Харків: Фолю, 2008.-С.225-229, С.353-372.
8. Психологічні основи сексуальності: матеріали для самопідготовки до семінарських занять для студентів спеціальності «Психологія» /Редагування та упорядкування Федик О.В.. – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – 159 с.

Допоміжна література

Рекомендована література

1. Берн Е. Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку. Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2021. URL: <https://knigogo.com.ua/chitati-online/seks-u-lyudskomu-kohanni/>
2. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дітей та юнацтва/За ред. Т.В. Говорун. К.: ІЗМН, 1996. 168 с.
3. Говорун Т.В. Соціально-психологічне самовизначення жіноцтва як умова подолання сексизму// Жінка і демократія. К.: Жіноча громада, 1995. С. 78-82.
4. Говорун Т.В., Шарган О.М. Батькам про статеве виховання дітей. К.: Радянська школа, 1990. 157 с.
5. Грабська І.А. Насильство в подружніх стосунках зарубіжний досвід досліджень та консультування// Практична психологія та соціальна робота. 1998. № 9-10. С. 20-22.

6. Іванченко С. М. Трансгендерність, гендерна ідентичність і гендерні стереотипи». URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2009n6-8/259-ivanchenko8.html>
7. Кришталь В.В. Сексуальна гармонія подружньої пари. – К., 1990.
8. Кушнірук Ю.И., Щербаков А.П. Популярно про сексологію. – Київ, 1988.
9. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. 244 с.
10. Кравець В.П., Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Стратегія статевого виховання дітей (Метод. рекомендації). Тернопіль.: Навч. книга – Богдан, 2000. 40 с.
11. Мілет Кейт Сексуальна політика/ Пер. з англ. К.: Основи, 1998. 619 с.
12. Павличко С. Фемінізм. К.: Вид-цтво С. Павличко «Основи», 2002. 322 с.
13. Фройд З. Вступ до психоаналізу. К.: Основи, 1999. 595 с.
14. Чуприков А. П., Цуприк Б. М. Нормальна та кримінальна сексологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк. — К. : ДП «Вид.дім «Персонал», 2011. — 252 с. — Бібліогр. : с. 250–251
15. Цимбалюк І. М. : Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навчальний посібник. – К: ВД «Професіонал», 2005. — 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsybaliuk_Ivan/Psykholohichne_konsultuvannia_ta_korektsiia_Modulno-reitynhovyi_kurs.pdf
16. Музалевська А.С. Україномовна адаптація тесту «The multidimensional sexuality questionnaire».URL: https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/2737/Muzalevska_mag.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Електронний кампус <http://www.login.kpi.ua/>.
2. www.gumer.info
3. www.Psylib.kiev.ua
4. www.culonline.com.ua
5. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
6. Пошукова система Base <https://www.base-search.net/>
7. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>
8. Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM) <https://oai.org.ua/>
8. Наукова бібліотека (<http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>)
9. е-репозитарій (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-it/dspace>)
10. сайт е-навчання (<https://elearn.uzhnu.edu.ua/>).
11. Дніпропетровська центральна міська бібліотека(www.library.dp.ua)
12. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (www.nbu.gov.ua)

Контрольні запитання до заліку

1. Предмет психології сексуальності
2. Методи психологічного дослідження сексуальності
3. Етичні особливості досліджень сексуальності
4. Зв'язки психології сексуальності з іншими галузями психологічної науки
5. Історичні етапи вивчення сексуальності людини
6. Вплив стародавніх суспільств на формування та розвиток сексуальності людини
7. Зміни у розумінні питань сексу, які відбулися під впливом наукових досягнень (З.Фройд, А.-Ч.Кінзі, В.-Х. Мастерс і В.Джонсон)
8. Погляди на сутність кохання З.Фройда, А.-Х-Маслоу, Е.Фромма
9. Статеві відмінності в психологічних якостях
10. Психосексуальний розвиток людини. Фази сексуального розвитку. Етапи формування статевої самосвідомості
11. Стадії психосексуального розвитку за З.Фройдом
12. Особливості психосоціального розвитку за Е.-Г-Еріксоном
13. Психологічні аспекти сексуальності людини у різні періоди
14. Соціокультурні аспекти сексуальності
15. Психологічні аспекти жіночої і чоловічої сексуальності
16. Культура сексуальних взаємин
17. Сутність соціального та психологічного забезпечення сексуального здоров'я
18. Роль психологічних чинників у генезі порушення сексуального здоров'я
19. Етапи психопрофілактики порушень сексуального здоров'я
20. Межі сексуальної норми і патології
21. Теорії розвитку статевої ідентичності
22. Еволюційна теорія статевого диморфізму В.А. Геодакяна
23. Нейроандрогенетична теорія Елліса
24. Сутність сексуальних розладів. Основні види сексуальних розладів
25. Основні причини виникнення сексуальних розладів
26. Сексуальні порушення внаслідок посттравматичного стресового розладу
27. Сексуальна дисфункція внаслідок тривожно-фобічних розладів
28. Зміст та причини виникнення порушення статевої самосвідомості
29. Основні причини порушення статево-рольової поведінки
30. Форми девіацій статевої переваги
31. Механізми психопрофілактики сексуальної дисфункції у чоловіків і жінок
32. Психосоматичні розлади сексуального життя жінки і чоловіка
33. Методи психологічного дослідження сексуальності
34. Стать людини та особливості її формування
35. Сутність та особливості сексуальної поведінки
36. Поняття норми сексуального життя. Статевий темперамент
37. Основні форми статевого життя людини
38. Типи сексуальних фантазій за В.-Х. Мастерс та В. Джонсон
39. Сексуальні злочини. Види сексуальних злочинів.
40. Основні принципи психотерапії сексуальних порушень
41. Форми статевого життя людини (за А.Кінді)
42. Основні форми статевого життя людини (за Г.С. Васильченком)
43. Сексуальні ексцеси та сексуальна абстиненція як сексуальні феномени
44. Синдром Кляйнфельтера, синдром Тернера-Шершевського
45. Гермафродитизм і псевдогермафродитизм
46. Синдром домініканської республіки (Гуеведосе).
47. Визначення сексуальних девіацій (парафілій). Загальні ознаки парафілій.
48. Причини парафілій.

49. Фетишизм.
50. Експібіціонізм.
51. Трансвестизм.
52. Вуайеризм.
53. Зоофілія.
54. Садизм і мазохізм.
55. Непристойні телефонні дзвінки. Фроттеризм.
56. Педофілія. Види педофілів.
57. Групи чинників, що впливають на розвиток педофілії.
58. Гіперсексуальність та сексуальна аддикція.
59. Психологічна діагностика порушень сексуального здоров'я.
60. Психопрофілактика порушень сексуального здоров'я у практиці психолога.

ДОДАТКИ

Додаток 1¹

Декану факультету здоров'я та фізичного виховання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ПІБ _____
здобувача вищої освіти рівня «бакалавр»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 053 «Психологія»
ПІБ _____

ЗАЯВА

Прошу включити мене до складу групи по вивченню дисципліни
«Психосексуальний розвиток: норма і патологія» з навчального плану освітньої
програми «Клінічна психологія» спеціальності 053 «Психологія» на 20___/20___
навчальний рік

(дата)_____ (підпис)_____

¹ Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти права на вільний вибір навчальних дисциплін у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» №158/01-04 від 03.03.2020 <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22963>

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ

1. Психологія сексуальності – це:

- а) галузь психологічної науки, яка вивчає психологічні закономірності та механізми сексуального реагування людини;
- б) аспекти вияву сексуальності, сексуальної поведінки людини і чинники, які впливають на цей процес, знання яких допомагає у розвитку і збереженні сексуальної повноцінності;
- в) з'ясування психологічних проявів та детермінант сексуальності людини.

2. Сексуальність людини – це:

- а) сукупність психічних реакцій, переживань і вчинків, пов'язаних із проявом та задоволенням статевого потягу;
- б) широка сфера функціонування, що охоплює основні фізіологічні відмінності між чоловіком і жінкою, якості, що характеризують маскуліність та фемінність, латентну (приховану) і маніфесту (явну) сексуальну поведінку;
- в) дисципліна, що вивчає психофізіологічні, особистісні, соціально-психологічні статеві особливості, їх походження і взаємозв'язок з поведінкою, створює передумови для досліджень психологічних відмінностей чоловічої та жіночої сексуальності, особливостей статевої поведінки тощо.

3. Нав'язливий страх у жінок перед сексуальними зносинами:

- а) алібідемія;
- б) андрофілія;
- в) асперматизм;
- г) андрофобія.

4. Статевий диморфізм – це:

- а) поведінка, пов'язана зі статтю (хлопчики грають у силові ігри, дівчата - з ляльками, представники різних статей по-різному турбуються про власну зовнішність тощо);
- б) первинна ідентифікація індивіда з тією або іншою статтю. У цьому процесі беруть участь самосвідомість і самокатегоризація;
- в) морфологічні та психофізіологічні відмінності між особинами, зумовлені їх належністю до різних статей.

5. Мета секс-терапії:

- а) комплексна психотерапія функціональних сексуальних розладів, що використовує принцип біхевіоральної (поведінкової) терапії;
- б) зміна сексуальної поведінки, встановлення між партнерами довіри, взаєморозуміння та взаємоприйняття;
- в) робота із сімейно-сексуальними дисгаміями;
- г) лікування.

6. Вставте пропущене слово:

Критеріями, на підставі яких установлюється діагноз _____, заведено вважати:

- наявність у людини відчуття належності до протилежної статі, переконаність у тому, що вона народилася з неправильною статтю;
- наявність почуття відчуженості від власного тіла, ставлення до своїх вторинних статевих ознак як до фізичних вад і відраза до них;

- сильне прагнення людини набути звичних ознак протилежної статі, для чого вона готова пережити хірургічне втручання.

7. Встановіть відповідність між порушеннями спрямованості статевого потягу жінок за об'єктом і формами реалізації:

Порушення	Характеристика
1. Нарцисизм	а) статевий потяг до осіб підліткового та юнацького віку. В його формуванні головну роль відіграють труднощі комунікації жінок з однолітками. Ця перверсія може розвинутися в жінок із статевими розладами, котрих приваблює недосвідченість юнаків, незнання ними техніки статевого акту і, отже, менша імовірність засудження своїх сексуальних дій, а також юнацька гіперсексуальність і висока статева активність;
2. Зоофілія	б) (аутоеротизм, аутофілія) – спрямованість статевого потягу на самого себе. В більшості випадків не самостійною формою статевого збочення, а епізодом у процесі формування інших перверсій;
3. Геронтофілія	в) (мікроскопія, візіонізм, вуайеризм) – потяг до підглядання за статевим актом чи оголеними представниками тієї чи іншої статі. Жінка віддає перевагу підгляданню перед нормальним статевим актом, або тим, що підглядання пов'язане з ризиком (можливо й тим, і іншим);
4. Скопофілія	г) (зооерастія, скотолозтво, содомія, бестіалізм, бестіофілія) – статевий потяг до тварин і отримання сексуального задоволення в контакті з ними;
5. Ефебофілія	д) статевий потяг до осіб літнього й старечого віку. Ця перверсія формується на основі ставлення дитини до дорослої людини як до ідеалу, взірця для наслідування. У разі порушення зв'язку з батьками, недостатності уваги й піклування з боку дорослих діти нерідко обертають свою любов на вихователів, учителів та ін. У генезі відхилення, особливо в інфантильних особистостей, може відігравати роль прагнення знайти старшого друга, не стільки сексуального партнера, скільки людину, яка оточила б їх піклуванням.

8. Ефебофілія – сексуальні відносини між:

- а) двома підлітками;
- б) чоловіками літнього віку;
- в) двома дівчатами;
- г) дівчиною та зрілою жінкою;
- д) дорослим чоловіком та підлітком.

9. Гіперлібідомія – це:

- а) паталогічне посилення сексуальних потреб та активності;
- б) паталогічні сексуальні фантазії;
- в) паталогічний потяг до мастурбації;
- г) паталогія статевого розвитку;
- д) схильність до багаторазових оргазмів.

10. Мастурбація розглядається як чинник:

- а) що підвищує статеву функцію;
- б) що знижує статеву функцію;
- в) регулюючий статеву функцію.

11. Стан підвищеного статевого потягу у чоловіків називається:

- а) Гіперсексуальність;
- б) Сатіріазіс;
- в) Німфоманія;
- г) Віргогамія.

12. Сексуальна поведінка, яку однозначно не можна зарахувати ні до норми, ні до девіацій, ні до патологій:

- а) німфофілія;
- б) сексуальні збочення;
- в) петинг;
- г) кунілінгус.

13. Еупареунія – це:

- а) статевий акт;
- б) жіночі гормони;
- в) одночасне настання оргазму у чоловіка та жінки;
- г) статевий потяг до хлопчиків-підлітків.

14. Хворобливі зміни, що впливають на отримання статевого задоволення обома сексуальними партнерами (чоловіком і жінкою):

- а) сексуальні розлади;
- б) копулятивний цикл;
- в) фізіологічні фактори організму;
- г) генетичні порушення.

15. Хворобливий потяг до споглядання статевого акту або статевих органів:

- а) ексгібіціонізм;
- б) вуайеризм;
- в) фетишизм;
- г) фроттеризм.

16. Порушеннями сексуального потягу є:

- а) гіполібідомія;
- б) німфоманія;
- в) аменорея;
- г) зоофілія.

17. Патологічний стан, за якого в жінки при інтимній близькості незалежно від її волі рефлекторно відбувається сильне спазматичне скорочення м'язів тазового дна і піхви

- а) вірогамія;
- б) фригідність;
- в) патоспермія;
- г) вагінізм.

18. Негативна ставлення до сексуального партнера або лише до сексуальних стосунків із ним:

- а) віргогамія;
- б) диспареунія;
- в) сексуальна аверсія;
- г) соматичні зміни.

19. Стійка невідповідність статевої ідентифікації суб'єкта його біологічній статі, переконаність у "неправильності" своєї статі, бажання належати до протилежної, попри правильне формування гонад, уrogenітального тракту і вторинних статевих ознак.

- а) транссексуалізм;
- б) гомосексуалізм;
- в) гетеросексуалізм;
- г) цнотливість.

20. Головним завданням терапії сексуальних розладів є:

- а) комплексна психотерапія функціональних сексуальних розладів ;
- б) системний підхід до вивчення психологічних особливостей хворого;
- в) нормалізація соматичних проявів емоційних реакцій, підвищення стійкості хворого до психічних впливів, усунення функціональних порушень, попередження їх відновлення чи хроніфікація.

21. Чоловік 45 років завжди відчував статевий потяг до хлопців 13-17 років. Намагався вести гетеросексуальні стосунки і гомосексуальні відносини з особами іншого віку, але у нього не було до цього достатнього статевого потягу. Поступово припинив ці спроби і намагається знайти сексуальні контакти з хлопцями цього віку. Визначте вид сексуального порушення:

- а) гомосексуалізм;
- б) трансвестизм;
- в) транс сексуальність;
- г) ефебофілія.

22. Чоловік 27 років, відчуває постійний високий сексуальний потяг не залежно від того, скільки статевих актів у добу він вже провів. У нього спостерігається бажання постійної зміни сексуальних партнерок. Є постійна улюблена жінка, яка відповідає його сексуальних потреб, але він не може себе зупинити і продовжує шукати все нові сексуальні контакти. Назвіть порушення:

- а) імпотенція;
- б) порноманія;
- в) сатириазис;
- г) ексгибеціонізм.

23. Микола Р., 37 років, отримує сексуальне збудження від контакту пеніса і одягненої жінки. Часто це відбувається в транспорті. Вдома він згадує випробувані відчуття, знову порушується і мастурбує. Назвіть сексуальне порушення.

- а) сатириазис;
- б) фротеризм;
- в) ексгібіціонізм;
- г) скопофілія.

Т.В. ПАЛЬКО
ПСИХОСЕКСУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ:
НОРМА І ПАТОЛОГІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти рівня «бакалавр» галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія»**